

TÜRKİYE-İSRAİL NORMALLEŞMESİ: ALGILAR-GERÇEKLER

GÖKTUĞ SÖNMEZ | GÖKHAN BATU

GİRİŐ

2

008 sonrası süreçte ardı sıra yaşanan krizlerle bozulan Türkiye-İsrail ilişkilerinin seyrinde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Temmuz ayında seçilen İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog arasındaki telefon diplomasisiyle 2021 yılı boyunca olumlu yönde gelişmeler yaşandığı gözlemlenmiştir. 2021 Kasım ayında, Türki-

ye'de casusluk iddiasıyla gözaltına alınan Oaknin çiftinin serbest bırakıldığı süreçte, liderler arasındaki görüşmelerin yapıcı katkı sunmasının iki ülke ilişkileri adına son 10 yıldaki en pozitif döneme girilmesinde katalizör olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan normalleşmeye giden sürecin, son derece başarılı bir diplomasi çalışması olmasına rağmen, bunun yalnızca Erdoğan-Herzog hattındaki telefon diplomasisi çerçevesine

sıkıştırılması, arka plandaki dinamiklerin doğru anlaşılmasının önüne geçmektedir.

Esasen şubat ayında, Türkiye ve İsrail vatandaşlığı bulunan iş adamı Yair Geller'e karşı saldırı hazırlığındaki İranlı bir şebekenin Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) tarafından çökertilmesi sırasında Mossad'la bilgi paylaşımına gidilmesi, ilişkilerin daha sıcak bir çerçeveye oturacağına ilişkin beklentiyi güçlendirmiştir. Ayrıca süreçte yaşanan gelişmelerin kamuoyuna yansıtılış biçimi de bu beklentiyi destekler nitelikte olmuştur. Buna karşın, ilişkilerin düzelmesine dair kamuoyunca malum olan gelişmelerin, özellikle İsrail'de bazı medya, basın, akademi ve think-tank çevrelerinde anlaşılma ve anlatılma biçiminde bakıldığında fiilî durumla uyum sağlamadığı gözlemlenmektedir. Türkiye'de ise bilhassa medyada, normalleşme emarelerinin İsrail'den ithal edilen görüşlerle anlaşılmaya çalışılması, meselenin özünde gayet maddi gerçekler olmasına karşın kafa karışıklığına sebep olmaktadır.

Genel olarak normalleşmeye dair kamuoyuna yansıyan analizlerde, iki ülke ilişkilerinin bozulduğu süreç ve normalleşme inisiyatifi- nin tamamen Türkiye'den geldiğine ilişkin yorumlar ön plana çıkmaktadır. Belirgin yorumlar arasında Türkiye'nin, dünya ekonomilerini derinden sarsan Covid-19 pandemisi ve takip eden süreçte yaşadığı zorluklar neticesinde İsrail ile yakınlaşma ihtiyacı duyduğu şeklinde ifadelerin yer aldığı gözlemlenmektedir. Buna göre Ankara, enerjide bölgesel ticaret merkezi olma hedefi doğrultusunda Doğu Akdeniz'de İsrail'in sahip olduğu hidrokarbon kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasında transit geçiş güzergâhı olmak

istemektedir ve bu durum Tel Aviv'le yakınlaşma adına motivasyon teşkil etmiştir. Dikkat çeken bir diğer iddia ise İsrail'in özellikle İbrahim Anlaşmaları sonrasında Körfez ülkeleri başta olmak üzere birçok Arap ve Müslüman ülkeyle aleni/örtülü ilişkiler tesis etmesi ve normalleşmesine ek olarak Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile ilişkilerini geliştirmesi neticesinde Türkiye'ye eskisi kadar ihtiyacı olmadığıdır. Bu görüş doğrultusunda normalleşme sürecinde Türkiye'nin inisiyatifi ağır bastığı ifade edilmektedir. Hatta İsrail'in, ilişkilerin düzelmesindeki seyri bilerek yavaşlattığı, büyükelçilerin atanması gibi konuları beklettiği gibi iddialar dile getirilmiştir. Kamuoyunda yaygın bir şekilde Türkiye'ye yönelik bir "muhtaçlık algısı" oluşturmaya çalışılmaktadır. Esasen Lapid'in ziyareti sırasında alınan kararlar¹ ve ağustos ortasında karşılıklı elçilerin atanacağına yönelik açıklamalarla² aksi ortaya çıkmışsa da meselenin algı boyutunda hâlâ aynı seyir devam etmektedir.

İki ülke arasında normalleşme süreci devam ederken buna paralel olarak, Türkiye'ye yönelik yetkili ağızlardan duyulmamakla birlikte, İsrail'le normalleşmek için yapması gerekenler şeklinde birtakım ön şartların dahi sunulduğu izlenmiştir. Bunlara ek olarak, Türkiye-İsrail ilişkilerindeki gerilemenin sorumluluğunun tek taraflı olarak Ankara'da arandığı çelişkili bir yaklaşım da göze çarpmaktadır. Oysa 2008 sonrasında ilişkilerde bozulmaya neden olan olayların en derini -Tel Aviv'in daha sonra özür dilediği- Mavi Marmara olayı olmak üzere birçok gelişmede İsrail'in yapıcı olarak nitelenmesi zor yaklaşımlarına şahit olunmuştur. 2010 sonrasında, ilişkilerin son derece gerildiği ve iki ülke

¹ Ece Göksedef, "İsrail Dışişleri Bakanı Lapid Ankara'da: Büyükelçilerin geri dönmesi için çalışma başlatıldı", *BBC*, 23 Haziran 2022.

² Behlül Çetinkaya ve Enes Canlı, "Türkiye ve İsrail karşılıklı olarak büyükelçi atama kararı aldı", *Anadolu Ajansı*, 17 Ağustos 2022.

İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Ankara Ziyareti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Görüşmesi

arasındaki iplerin koptuğu süreçte de İsrail'in bölgedeki hamlelerinin, Türkiye'nin tehdit algıları açısından tahrik edici olduğunu söylemek mümkündür. Söz gelimi, 2017 yılında Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin sözde bağımsızlık referandumu sürecinde İsrail'in verdiği açık destek, ilişkilerdeki olumsuz seyri derinleştiren önemli bir etkidir. Diğer yandan, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve East-Med Projesi'ne ilişkin tartışmaların alevlendiği 2018 yılında GKRY'de, İsrail, Mısır ve ABD büyükelçisinin de hazır bulunduğu bir toplantı gerçekleşmiştir. Söz konusu toplantıda, Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı askerî seçeneklerin de masada olduğuna ilişkin yapılan açıklamalar,

İsrail'in bölgesel güvenlik politikasının çerçevesi ve Türkiye'ye karşı tutumuna ilişkin gayet açık bir gösterge olmuştur. Yine Türkiye'nin, Suriye'nin kuzeyinde PKK/YPG'ye karşı terörle mücadele operasyonlarına karşı İsrail tarafında, hükümet ve muhalefetteki birçok aktör tarafından sert tepki verilmiş ve operasyonlar haksız bir biçimde itham edilmiştir.³

Bu genel çerçeve içerisinde normalleşme, bunun taraflar açısından ne ifade ettiği ve bunun öngörülebilir gelecekte neler ifade edebileceğine dair tartışmaların daha sağlıklı bir zeminde yapılabilmesi adına kırılma noktalarının ve genel olarak sürecin doğru analizi elzemdir.

³ Göktuğ Sönmez ve Gökhan Batu, İsrail-Türkiye İlişkilerinde Öne Çıkan Faktörler (2010-2020) ve İlişkilerin Geleceği, *ORSAM*, 2020, s. 9; "İsrail ve Mısır'dan Türkiye'ye tehdit", *CNN Türk*, 29 Temmuz 2018.

Suudi Arabistan ve BAE'nin petrole bağımlı rantiyer ekonomilerinin katkısıyla gerçekleştirdikleri yüksek maliyetli silah alımları dışında; askerî kültür, harbe hazırlık, eğitim, doktrin, tecrübe ve nüfus gibi birçok parametre açısından askerî yetkinlikleri soru işaretidir.

İLİŞKİLERDE YUMUŞAMAYA DAİR İLK İŞARETLER

Özellikle 2020 yılında İsrail'in, Türkiye'ye karşı tutumunu yumuşattığına dair emareler görülmeye başlanmıştır. İsrail, ABD ve Fransa'nın aktif desteğiyle teşkil edilen Doğu Akdeniz'deki mücadelenin başat aktörleri Körfez ülkeleri, Yunanistan, GKRY ve Mısır'dan müteşekkil Türkiye karşıtı eksendeki keskin duruştan tedricen ayrılmıştır. Bunda iki temel motivasyon olduğu değerlendirilebilir. İlk olarak East-Med'in iktisadi olarak uygulanabilir bir proje olmamasının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. İkincisi ve daha önemlisi ise İsrail'in artan ulusal güvenlik kaygıdır. Yükselen İran tehdidine karşı İsrail-Körfez hatında güvenlik konusundaki iş birliğinin sınırlılıkları, Türkiye'nin jeostratejik önemini belirginleştirmiştir. Suriye sahasında giderek kendisini konsolide eden İran'ın proxyleri ve yaptırımlara rağmen ilerletmeyi başardığı nükleer programı, Tel Aviv için derinleşen bir tehdit algısı teşkil etmektedir. Biden ziyareti sırasında, İran'ın nükleer

programına karşı sert güç unsurlarının da masada olduğu minvalinde mesajlar verilmiş olmasına karşın, Viyana'daki görüşmeler süresince Tel Aviv, İran politikasında otonomi arayışına gireceğinin sinyallerini vermiştir.⁴ Körfez-Amerika ilişkileri ve İsrail-Körfez normalleşmesinin ortaya koyduğu konjonktürün, bölgede böylesi bir tercih için görece uygun ortam sağlayacağı değerlendirilmekle birlikte, bu sinerjinin etkisinin, ittifakın İsrail dışındaki paydaşlarının kapasitesi çerçevesinde sınırlı olacağı düşünülmektedir. Keza Suudi Arabistan ve BAE'nin petrole bağımlı rantiyer ekonomilerinin katkısıyla gerçekleştirdikleri yüksek maliyetli silah alımları dışında; askerî kültür, harbe hazırlık, eğitim, doktrin, tecrübe ve nüfus gibi birçok parametre açısından askerî yetkinlikleri soru işaretidir. Dahası bu ülkeler, İran üzerinden hissettiği tehdit algılarına karşın, Tahran'a yönelik politikalarında İsrail'den ayrılmaktadır.⁵ Öte yandan İsrail, Türkiye ile gerilen ilişkileri sonrasında Yunanistan ve GKRY ile yakınlaşarak Ankara'yı dengeleme arayışına girmiştir. İsrail-GKRY-Yunanistan arasındaki ilişkiler, özellikle

⁴ Mahjoob Zweiri ve Lakshmi Venugopal Menon, "Iran-GCC detente could ultimately dilute Israel's role in Middle East", *Middle East Eye*, 16 December 2021.

⁵ Syed Zafar Mehdi, "Iran says talks with Saudi Arabia to advance from security to political level", *Anadolu Ajansı*, 22 Temmuz 2022, "UAE, upgrading ties with Iran, says envoy to return to Tehran within days", *Reuters*, 21 August 2022.

Knesset'te Aşırı Sağcı Milletvekili Itamar Ben Gvir'in Naftali Bennett'e Tepki Gösterdiği Anlar

son 10 yılda Doğu Akdeniz'de güvenlik ve enerji merkezli gerilimlerdeki konumlanmalarına paralel olarak derinleşmiştir. Bu ittifakın, tatbikatlar ve eğitim faaliyetleriyle askerî bir yönü de bulunmakla birlikte, bölgede siyasi ve ekonomik açıdan getirileri dışında güvenlik bağlamında İsrail'e olan katkısı tartışmalı ve Türkiye ile gelişen ilişkiler dâhilinde çelişkili bir görüntü ortaya koymaktadır.

2022 yılında, belirgin bir şekilde Suriye sahasında İran destekli unsurlara karşı İsrail'in harekât alanını daraltma potansiyeli bulunan gelişmeler yaşanmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı sırasında İsrail'in sürdürmeye çalıştığı aktif tarafsızlık politikası başarısız olmuş, gelen noktada Kremlin ile ipler gerilmiştir. Sonuç olarak, İran'ın hem Ortadoğu'ya yayılan nüfuzu hem de özellikle Suriye odağında

İran destekli aktörlerin faaliyetlerinden son derece rahatsızlık duyan İsrail için bölgenin en güçlü ordu ve istihbarat yapılanmalarından birine sahip olan Türkiye'nin pozisyonu, bölge nezdinde kritik bir konumdur.

2020 YILINDA BAŞLAYAN İSRAİL'İN İNİSİYATİFİ

İsrail-Türkiye ilişkileri adına 2020 yılını özel kılan gelişme, Bahar Kalkanı Operasyonu'nda rejim yanında çatışmalara katılan Hizbullah militanlarına vurulan ağır darbedir. Bu durumun, İsrail'deki think-tank ve akademi çevrelerinde yapılan analizlerle çeliştığını tekrar hatırlatmakta fayda vardır. Zira İsrail'de Türkiye analizlerini besleyen bu odakların Türkiye-İran ilişkileri bağlamındaki yorumlarının sahadaki pratikten ne oranda saptığı bu

Hâlihazırdaki normalleşme, İsrail için güvenlik merkezli, tarihî tecrübelerle dayanan ve stratejik geri plana sahip bir inisiyatif, Türkiye açısından ise çıkarları bağlamında bir tercihtir.

şekilde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Devam eden süreçte, İsrail'in Türkiye'ye karşı tonunu yumuşatmasıyla mezkûr analizler ve İsrail'in Türkiye'ye yönelik politikası arasındaki makas açılmaya devam etmiştir. Dolayısıyla hâlihazırdaki normalleşme, İsrail için güvenlik merkezli, tarihî tecrübelerle dayanan ve stratejik geri plana sahip bir inisiyatif, Türkiye açısından ise çıkarları bağlamında bir tercihtir. Keza Suriye ve Irak örneklerinde yaşadığı gibi İran'ın proxyleri konusunda Türkiye'nin de derin bir hassasiyeti bulunmaktadır. Esasen Ankara'nın, Tel Aviv-Tahran mücadelesinde aktif bir taraf olup olmaması tartışması bir yana, İran'ın vekil unsurlarının faaliyetleri ve terör örgütü PKK ile ilişkisi konusundaki rahatsızlığının İsrail ile ilişkileri de etkilemesi mümkündür.

İsrail'de, 2020 yılında Gantz-Netanyahu iş birliğiyle 2018 yılından beri süren hükû-

met krizi o dönem için geçici olarak aşılırken, Gabi Aşkenazi'nin dışişleri bakanlığı koltuğuna oturması sonrası Türkiye'yi de ilgilendiren bir dış politika yöneliminin belirginleşmeye başladığı değerlendirilmektedir. 7 Mayıs 2020'de, İsrail devletinin resmî Twitter hesabından, "Türkiye ile diplomatik ilişkilerden dolayı İsrail'in gurur duyduğu ve gelecekte bu ilişkilerin gelişmesini umut ettikleri" şeklinde, o dönem için beklenmedik sayılabilecek bir tweet atılmıştır.⁶

Takip eden süreçte BAE, Mısır, GKRY, Yunanistan ve Fransa'nın, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj çalışmalarını kınadığı metne İsrail'in taraf olmaktan kaçınması ise bir başka önemli gelişme olmuştur.⁷ Ayrıca 21 Mayıs'ta İsrail'in Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı Roey Gilad tarafından mevcut normalleşmenin çerçevesinin çizildiği bir analiz paylaşılmıştır. 24 Mayıs'ta ise 13 yıl sonra ilk

⁶ Israel, "We are proud.. our #Turkish followers!", *Twitter*, 7 Mayıs 2020.

⁷ Sönmez ve Batu, "İsrail-Türkiye İlişkilerinde Öne Çıkan Faktörler (2010-2020) ve İlişkilerin Geleceği", *ORSAM*, 2020, s.13.

kez İsrail Hava Yolları (El Al), Türkiye'ye uçuş gerçekleştirmiştir. Bahar Kalkanı Harekâtı'ndan sonra olgunlaşmaya başlayan inisiyatifin bir göstergesi olarak Gilad, İran'ın Suriye'deki varlığının her iki ülkenin de çıkarlarına ters düştüğünü ifade etmiş, İsrail'in de Suriye'nin güneyinde aynı gruplarla mücadele ettiğinin altını çizmiştir. Gilad'ın ifadelerinin satır aralarında İsrail'in Türkiye ile muhtemel bir normalleşmeden beklentileri konusunda ipuçları bulunmaktadır.

"İlişkilerimizi normal bir düzeye getirmek için her konuda fikir birliğine sahip olmak durumunda değiliz. Bu normal düzey, Suriye'de de görülebileceği gibi, benzer zorluklarla daha başarılı bir şekilde yüzleşebilmek açısından hem Türkiye hem de İsrail'e fayda sağlayabilir. Bunun görülebileceği tek örnek Suriye de değil...Bu anlaşmazlıklar ortadan kalkmayacak. Ancak, iki devlet in normal düzeyde bir ilişkisi olması... Türkiye ve İsrail'in ortak çıkarlarına daha iyi hizmet edecektir. Top artık Türk tarafında."⁸

Bu ifadelerle Gilad, "ortak çıkarlar" doğrultusunda şekillenen bir normalleşmeye dair İsrail'in iradesini açıkça ortaya koymuştur. Herzog'un Türkiye ziyareti sırasında düzenlenen basın toplantısındaki konuşmasının da Gilad'ın çizdiği çerçeveye son derece uyduğu gözlemlenmiştir:

"...Geçmişteki anlaşmazlıklar kendi kendine ortadan kalkmaz...Her konuda ortak bir nok-

taya ulaşamayacağımıza dair peşinen anlaşmak zorundayız. Bizimki gibi zengin geçmişe sahip bir ilişkide bu durum doğaldır. Ancak anlaşmazlıkları, geleceğe yönelerek çözmeye çalışacağız. Bölgede istikrar, refah, barış ve güvenliği tesis etmek için birlikte çalışmamızı diliyorum."⁹

Ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, konuşmasındaki karşılıklı çıkarlar ve hassasiyetlere saygı vurgusu, normalleşme iradesine karşın Türkiye'nin, Filistin meselesine ilişkin iki devletli çözüm, Gazze'deki insani kriz, Kudüs'ün statüsü, Mescid-i Aksa'nın dini kimliği ve kutsiyetinin korunması gibi kritik konularda geleneksel politikasının devam ettiğine işaret etmektedir. Buradan yola çıkılarak fikir ayrılığı yaşanan konuların bitmediği hatta bitmeyebileceği ancak tarafların bölgede müşterek çıkarların korunması için ilişkileri menfi etkilemesi olası gelişmelerde taraflar arasındaki diyalogun devamlılığın sağlanmasına yönelik görüş birliği olduğu anlaşılmaktadır. Diğer önemli bir husus ise enerji ve enerji güvenliğine yönelik projelerde iş birliği için Türkiye'nin hazır olduğu ifadeleri olmuştur. Nitekim East-Med Projesi'nin akim kalması ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Avrupa'da enerji arz güvenliği krizinin derinleşmesinin ve Rus gazına olan bağımlılığın azaltılması meselesinin Avrupa'nın güvenliğini doğrudan etkileyen bir konuma ulaşması, alternatif projeleri stratejik bir konuma taşımıştır. Türkiye ise bölgedeki en uygun ve istikrarlı hattın geçtiği güzergâh olarak ön plana çıkmaktadır. Bunlara ek ola-

⁸ Roey Gilad, "Türkiye ve İsrail'in İdlip ve Covid-19 Dahil Ortak Çıkarları", 21 Mayıs 2020, [ortakcikartari.com/doing_wp_cron-1590839167.2758109569549560546875](https://www.ortakcikartari.com/doing_wp_cron-1590839167.2758109569549560546875); "İsrail-Türkiye İlişkilerinde Öne Çıkan Faktörler (2010-2020) ve İlişkilerin Geleceği".

⁹ "İsrail Devlet Başkanı Isaac Herzog ile Ortak Basın Toplantısı", *Recep Tayyip Erdoğan Youtube Hesabı*, 9 Mart 2022.

Yaklaşmakta olan seçimlerde İsrail siyasetinde belirleyici olması beklenen isimlerin tamamının Türkiye ile normalleşilen sürecin parçası olduğu yahut karşı bir tutum sergilemediği görülmektedir.

rak, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından son birkaç yıldır TİKA ve Kızılay'ın İsrail'de engel olunan faaliyetleri için de iş birliği çağrısı yapılmıştır.

İSRAİL'DE HÜKÜMETİN DAĞILMASI SONRASI OLASI SENARYOLAR

Çalışmada incelendiği üzere Türkiye-İsrail normalleşmesi süreci, İsrail adına stratejik boyutta alınmış bir karardır. Sınamalara açık olmakla birlikte siyasetlerin değişmesiyle İsrail'in politikasında keskin bir değişimin olması beklenmemektedir. Buna karşın meselenin İsrail'in iç siyasetine dair boyutunun da farklı bir yansıması olmayacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda İsrail'de, Türkiye ile normalleşmenin nüvelerinin 2020 yılında, Netanyahu'nun başbakanlık koltuğunda oturduğu dönemde ortaya çıktığını hatırlatmakta fayda görülmektedir. Diğer yandan normalleşmenin kurumsallaşması, Bennett'in başbakanlığı ve Yair Lapid'in önce dışişleri bakanı, Türkiye ziyaretinden hemen önce koalisyonun dağılmasıyla anlaşma gereği başbakan olmasının kesinleştiği dönemde gerçekleşmiştir. Benny Gantz ise her iki hükümette savunma bakanlığı

görevini icra etmiştir. Süreç boyunca hem Lapid hem de Bennett'in Türkiye'ye yönelik sıcak mesajları özellikle kayda değerdir. Dolayısıyla yaklaşımda olan seçimlerde İsrail siyasetinde belirleyici olması beklenen isimlerin tamamının Türkiye ile normalleşilen sürecin parçası olduğu yahut karşı bir tutum sergilemediği görülmektedir. Nitekim Yair Lapid'in ziyareti sonrası elçilerin atanmasına ilişkin irade beyanı ve sonrasında buna dair atılan adımlar¹⁰ ve de takip eden süreçte İsraili hava yolu şirketlerinin Türkiye'ye uçuşlarının yeniden başlamasını sağlayacak yeni "ikili havacılık anlaşması"nın¹¹ imzalanması da ilişkilerdeki pozitif gidişatın bir göstergesidir.

Diğer yandan, İsrail'in Batı Şerika'daki yerleşimleri, Gazze ablukası ve Mescid-i Aksa'ya yönelik aksiyonların, olası bir hükümet değişiminde, normalleşme üzerindeki baskı unsuru olmaya devam edeceğini ifade etmek mümkündür. Türkiye-İsrail ilişkilerinin pozitif seyretmesi ve güçlü diyalogun, mezkûr sorunlarda İsrail'e nüfuzunu arttıracığı söylenebilecekse de ilişkilerin sağlıklı ilerleyebilmesi adına bu konuda da sınırlıklar bulunmaktadır. 5 Ağustos'ta

¹⁰ "Çavuşoğlu'nun tarihi İsrail ziyaretinin ardından artık sıra elçi atamalarında", *Şalom*, 1 Haziran 2022; Çetinkaya ve Canlı, "Türkiye ve İsrail karşılıklı olarak büyükelçi atama kararı aldı".

¹¹ Mücahit Aydemir, "Türkiye ile İsrail arasında 71 yıl sonra havacılık anlaşması imzalanacak", *Anadolu Ajansı*, 7 Temmuz 2022.

başlatılan Şafak Vakti Operasyonu'nun da bu çerçevede yaşanan ilk sına ma oldu ğu ifade edilebilir. Türkiye, İsrail'in saldırılarında çocuklar da dâhil olmak üzere sivil kayıpları kınadığını ifade eden bir açıklama yayımlamış-

tir ki¹² bu durum Ankara'nın, İsrail-Filistin meselesine dair tarihî yaklaşımı ve uluslararası zeminde de defaten dillendirdiği geleneksel tutumunun devamına işaret eden bir yansımadır.

¹² "No: 250, Press Release Regarding Israel's Airstrikes on Gaza", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, 6 Ağustos 2022.

Körfez ile normalleşmenin, İran tehdidi bağlamında İsrail'in güvenliğine olan katkısı kısıtlıdır. Dahası Körfez ile normalleşmenin, taraflar arasında kati bir güven tesis ettiğini ifade etmek de mümkün değildir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi BAE'nin, F-35 savaş uçaklarını temin girişimlerinin başarısız olması ve bu noktada İsrail'in gösterdiği menfi tutumdur.

- "Barbaros Hayreddin Paşa" Sismik Araştırma Gemisi

SONUÇ

Gelinen noktada, Türkiye-İsrail normalleşmesinin, ilişkilere dair yapılan genellemeler ve kalıpların dışında ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Normalleşmeye dair gelinen noktanın muhafaza edilmesi ve Türkiye için her zaman odak teşkil eden İsrail-Filistin meselesinin ani ve derin krizlere açık olan doğasından kaynaklanan olası kötüye gidişler de dâhil olmak üzere bölgesel anlaşmazlıkların ilişkilere neden olacağı kopmaların önlenmesinin normalleşmede esas olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmada ele alınan çerçevenin ise Türkiye'den ziyade İsrail tarafından çizildiği ve ilişkilerin muhafazasının, son olarak İsrail'in Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı İrit Lillian'ın tekrar teyit ettiği şekliyle "her konuda anlaşılabilmesi

ancak diyalogun ve iş birliğinin devam edeceği alanlara odaklanılması" minvalinde devam etmesine yönelik irade ön plana çıkmaktadır.

Diğer yandan Tel Aviv'in çizdiği bu çerçevenin, İbrahim Anlaşmaları sonrasında geleneksel olarak "Arap denizi içinde yalnız bir ülke" olarak konumlanan İsrail'in, artık bu kuşatmayı aşmaya muvaffak olduğu ve Türkiye'ye eskisi kadar ihtiyacı olmadığı varsayımına bağlandığı anlaşılmaktadır. Çalışmada da belirtildiği üzere, İran tehdidi odağında İsrail'in normalleştiği Körfez ülkeleri, her ne kadar iktisadi açıdan petrole bağımlı ekonomileriyle güçlü kılan parametrelerden bir kısmını haiz olsalar da maruz kaldıkları ve İsrail ile normalleşmelerine motivasyon teşkil eden İran tehdidi karşısında askerî güce

dair niteliklerinin tartışmalı olduğu müşahede edilmektedir. Yemen iç savaşında Suudi Arabistan ve BAE'nin gösterdiği sorunlu performans ve Husilere karşı caydırıcılık tesis edememeleriyle uğradıkları saldırılar bu durumun göstergesidir. Neticede Körfez ile normalleşmenin, İran tehdidi bağlamında İsrail'in güvenliğine olan katkısı kısıtlıdır. Dahası Körfez ile normalleşmenin, taraflar arasında kati bir güven tesis ettiğini ifade etmek de mümkün değildir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi BAE'nin, F-35 savaş uçaklarını temin girişimlerinin başarısız olması ve bu noktada İsrail'in gösterdiği menfi tutumdur. Nitekim taraflar arasında "Ortadoğu Hava Savunma İttifakı" gibi oldukça kısıtlı ittifakların ötesine geçilemediği, İsrail'in temelde kendi çevresinde, "nitelikli askerî üstünlüğünü" dengele-

yen Arap orduları istemeyeceği değerlendirilmektedir. Nihayeten, İsrail-Türkiye ilişkilerinin bölgede Tel Aviv için kritik konumunu korumaya devam ettiği ve stratejik önemde olduğunu ifade etmek mümkündür. Keza İsrail'in 2020 itibarıyla ilişkilerin düzelmesi yönündeki inisiyatifi de bu denkleme doğrulamaktadır.

İlişkilerdeki normalleşmenin, ortak çıkar alanları doğrultusunda kimi fırsatlar sunması mümkünken kısıtlılıkların da azımsanamayacağı bir gerçektir. Bu farkındalık ise kriz anlarında tarafların ilişkilerin kopmamasının temin edilmeye çalışıldığı mevcut normalleşme çerçevesini getirmiştir. Bu sürecin nasıl ilerleyeceği ve hangi alanların olası normalleşme çerçevesi içerisinde kalacağı iki tarafın öncelikli gündemleri ve süreçte rol alan başat iç aktörlere bağlı olarak da şekillenecektir.

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden, yüksek lisans derecesini London School of Economics (LSE) Uluslararası İlişkiler Bölümünden, doktorasını School of Oriental and African Studies (SOAS) Siyaset Bilimi ve Uluslararası Çalışmalar Bölümünden almıştır. Akademik araştırma alanları arasında radikalleşme ve şiddete varan aşırıçılık, devlet dışı silahlı aktörler, Türk dış politikası ve enerji politikaları bulunmaktadır. Bu alanlarda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM), BOTAŞ ve Global Strateji Enstitüsü gibi kuruluşlarda araştırmalarda bulunmuştur. Hâlihazırda ORSAM Güvenlik Çalışmaları Direktörü ve Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Doç. Dr. olan Sönmez; pek çok ulusal ve uluslararası yayın yapmış, özellikle radikalleşme ve şiddete varan aşırıçılık bağlamında toplantı ve konferanslara katılmış, medya organlarında bahsi geçen ilgi alanlarına dair mülakatlar vermiş ve köşe yazıları yayımlamıştır.

Gökhan Batu

Lisansını Gazi Üniversitesi İşletme Bölümünde tamamlamıştır. Hayfa Üniversitesi İsrail Çalışmaları Bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Çok iyi derecede İngilizce, iyi derecede Arapça ve orta seviyede İbrani bilmektedir. Kasım 2018'den beri ORSAM'da "Uzman Yetiştirme Programı" kapsamında çalışmalarını sürdürmüştür. 2019'dan beri ORSAM bünyesinde Güvenlik Çalışmaları Direktörlüğü'nde Araştırma Asistanı olarak görev yapmıştır. Eylül 2021 tarihi itibarıyla Güvenlik Çalışmaları Araştırmacısı olarak görevine devam etmektedir. Güvenlik, istihbarat, İsrail millî güvenliği ve siyaseti gibi konular ilgi alanları arasındadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2022

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)